

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (3): Mensenrechten en bedrijven

Beste mensen,

Op 10 december 2019 – dus vorige maand – was het 71 jaar geleden dat de Universele Verklaring van de Rechten van de mens door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties werd aangenomen. Een mijlpaal in onze geschiedenis. Het is vanuit de wantoestanden tijdens de tweede wereldoorlog – met de concentratiekampen, de talrijke oorlogsmisdaden en de vele misdaden tegen de menselijkheid – dat landen gezegd hebben: dit mag nooit meer gebeuren! En ze namen de “menselijke waardigheid” als absoluut ankerpunt. Daaraan mag niet meer getornd worden.

Anne Billiet heeft in de eerste viering (12 januari) verteld over haar bezoek met Johan aan het vernietigingskamp in Auschwitz. Hoe mensen er systematisch “ontmenselijkt” werden en vermoord. Tegen die duistere achtergrond klinken artikel 1 en artikel 2 als een opstanding van “menselijke waardigheid”. Artikel 1: “Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren.” en Artikel 2 “Iedereen heeft recht op alle rechten en vrijheden die in deze verklaring opgesomd staan, zonder enig onderscheid van welke aard dan ook zoals volk, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status.” Iedere mens heeft rechten en die zijn inherent aan het “mens-zijn”.

Onze tweede viering van deze cyclus (19 januari) herinnerde eraan dat mensenrechten een voortdurende strijd vragen. René Tytgat sprak over “Huizen van Vrede”, een groep eigenaars die hun panden aan vluchtelingen verhuren. Blijkbaar niet zo evident als je de verhalen van vluchtelingen hoort, op zoek naar huisvesting. De toename van vluchtelingen in ons land verleidde sommige politici ertoe om die mensenrechten als “relatief” te gaan beschouwen. Artikel 14 “Iedereen heeft het recht om in andere landen asiel te zoeken en te genieten tegen vervolging” en Artikel 25 “Iedereen heeft recht op huisvesting, “ Maar ja – klinkt het dan - we kunnen toch niet iedereen opvangen.

In onze laatste viering rond mensenrechten gaan we het hebben over de band tussen grote bedrijven – multinationals – en de mensenrechten. Een heel moeilijke relatie... Want er is een groot verschil tussen staten en bedrijven m.b.t. diezelfde mensenrechten.

Op het moment dat die universele verklaring aangenomen werd – een niet-bindende tekst – heeft de wereldgemeenschap – al de staten van de VN – ervoor gekozen om een aantal rechten in specifieke “juridische instrumenten” vast te leggen. Dat is een stuk op universeel vlak gebeurd (het Internationaal Humanitair Recht) maar evengoed op regionaal vlak, in Europa is dat bijvoorbeeld het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens. (EVRM). De meeste staten en regeringen hebben er zich door ondertekening en ratificering van internationale verdragen en verklaringen expliciet toe verbonden om een aantal rechten van hun onderdanen te respecteren, te beschermen en te verwezenlijken. Het grote voordeel is dat individuele burgers nu “rechtenhouders” zijn en dat zij hun rechten kunnen claimen bij de plichtdragers (dat zijn de nationale staten)

Concrete burgers kunnen de staat aanklagen als die één van hun rechten met de voeten treedt, Telkens weer wordt België door het Europees Hof veroordeeld voor schending van artikel 5 § 1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Dat artikel garandeert het recht op vrijheid en heeft als doel arbitraire vrijheidsberoving te vermijden. In geval van geïnterneerden is deze slechts rechtmatig wanneer ze plaatsvindt “in een aangepaste kliniek, instelling of hospitaal”. Het Hof vindt dus dat mensen die het voorwerp uitmaken van een beschermings- of verzorgingsmaatregel, zoals internering, moeten worden opgevangen in een instelling die hen bescherming en verzorging kan bieden. Het probleem is dat geïnterneerden die in de gevangenis verblijven er niet de nodige zorg of therapie krijgen.

Als er conflicten ontstaan tussen burgers en grote internationale bedrijven is er een probleem. Want voor hen bestaan er momenteel geen juridisch afdwingbare regels op internationaal niveau! Wat zien mijn collega's van Broederlijk Delen en wat heb ik zelf in Colombia en Peru kunnen vaststellen?

Verwoestende mijnbouw die waterbronnen vervuult en omwonenden ziek maakt. Stuwdammen en palmolieplantages die boeren met geweld van hun gronden verdrijven. Grote bedrijven die met hun monocultuur en pesticiden de biodiversiteit kapot maken en zo het milieu van de lokale bevolking om zeep helpen. Overal ter wereld zijn bedrijven betrokken bij de schendingen van mensenrechten. De ontginning van grondstoffen en de handel in landbouwproducten (onder meer voor onze smartphones en chocolade) zijn enkele van de meest problematische sectoren. Bovendien worden wereldwijd verdedigers van mensenrechten en milieu gecriminaliseerd, bedreigd, aangevallen en vermoord. Straffeloosheid regeert. En ondertussen geven onze politici nog steeds vrij spel aan big business.

Een concreet voorbeeld. In november 2015 in Mariana in Brazilië brak de dam van een ijzermijn. Er vielen negentien doden, meer dan zeshonderd mensen verloren hun huis en miljoenen kubieke meter giftig mijnafval vloeiden via het stroombekken van de Doce-rivier de oceaan in. Het ging om een joint venture van de Braziliaanse mijnbouwgi-gigant Vale en het Brits-Australisch bedrijf BHP Billiton.

En vorig jaar in januari 2019 brak er opnieuw in Brazilië een dam van een mijnbouwbedrijf, nu in de gemeente Brumadinho: zeker 65 slachtoffers. Ook hier is dezelfde mijnbouwgi-gigant Vale betrokken. De rampen illustreren mensenrechtenschendingen in de context van bedrijfsactiviteiten waarbij slachtoffers onvoldoende toegang hebben tot rechtspraak en remediëring. Want nu vier jaar later heeft de getroffen bevolking van Mariana nog steeds geen correcte compensatie gekregen. Dat ziet er dus niet goed uit voor de slachtoffers van vorig jaar in Brumadinho. En cynisch genoeg pleit het mijnbouwconsortium al voor de heropstart van de mijn. En van president Bolsonaro – de Trump van Brazilië – moeten we geen harde aanpak op dit punt verwachten.

Bedrijven en mensenrechten gaan niet goed samen.

De ongelijkheid qua rechten en plichten is op dit punt ronduit stuitend: terwijl de belangen van de privésector verankerd zijn in tal van handels- en investeringsverdragen, blijven mensen en milieu onbeschermd. Overheden en bedrijven negeren systematisch het recht van lokale gemeenschappen op voorafgaande inspraak rond economische projecten. Een globaal kader om bedrijven aansprakelijk te houden voor schendingen van mensenrechten is er niet. Maar de multinationals kunnen wél aankloppen bij allerlei arbitragetribunalen wanneer ze hun belangen bedreigd zien door nationale milieuwetgeving en sociale beschermingsstelsels. Nationale staten kunnen gedwongen worden aan bedrijven enorme schadevergoedingen te betalen. De wereld op zijn kop. Als kleine staat sta je vaak machteloos tegenover de multinationals die bovendien ook allerlei ondoorzichtige juridische constructies opzetten. Het gevolg is dat nationale staten hun wetgeving inzake mensenrechten en milieurechten niet “durven” verscherpen, hoewel dat dringend noodzakelijk zou zijn. Aan de andere kant werken vele politici ook bewust mee aan de macht van de multinationals omdat ze er zelf belang bij hebben: zitjes in de raden van bestuur en ook kassa, kassa, ...op korte termijn en op de kap van mens en milieu.

Vandaag rekent men op de goodwill van bedrijven m.b.t. respect voor mensenrechten en milieu. Maar dat functioneert niet.

Maar er beweegt wat. Vele ngo's waaronder Broederlijk Delen en steeds meer politici pleiten voor een internationaal juridisch afdwingbaar kader. In 2014 werden er binnen VN-Mensenrechtenraad gesprekken opgestart over een internationaal bindend verdrag rond bedrijven en mensenrechten. Volgens Broederlijk Delen moet dit verdrag drie grote punten waarborgen:

1. De voorrang van mensenrechten op economische belangen en rechten van investeerders.
2. De invoering van een zorgplicht voor bedrijven en de vastlegging van hun wettelijke aansprakelijkheid in geval van misbruik.
3. Toegang tot rechtspraak voor slachtoffers en rechthebbenden (inclusief organisaties die opkomen voor de rechten van slachtoffers).

Van 14 tot 19 oktober 2019 werd er in Genève een eerste ontwerp-tekst besproken. In 2020 wordt er een aangepaste tekst voorgelegd en voor eind febr. kunnen staten nog hun commentaar geven. Broederlijk Delen was in Genève aanwezig met een delegatie van ons internationaal netwerk CIDSE en met vijf mensenrechtenactivisten uit de Andesregio. We hebben trouwens een rapport geschreven over machtsmisbruik en mensenrechtenschendingen in de context van mijnbouw- en energieprojecten in Bolivia,

Colombia, Ecuador en Peru.

De weg naar een internationaal bindend verdrag rond bedrijven en mensenrechten is nog lang omwille van verschillende politieke obstakels:

*er is hevig verzet vanwege de economische lobby (Internationale Organisatie van de Werkgevers en de Internationale Kamer van Koophandel)

*Zwitserland is terughoudend omwille van het bindende karakter van het verdrag

*China en Rusland verzetten zich tegen de deelname van het middenveld (ngo's, ...)

*en jammer genoeg is er geen vertegenwoordiging van de staten waarin de hoofdzetel van vele multinationals gevestigd zijn, met name de VS, Canada en Australië.

Gelukkig zijn er heel veel ngo's en andere middenveldorganisaties die de druk op de Belgische en Europese politici blijven opvoeren zodat die ijveren voor een "ambitieuzer" verdrag rond bedrijven en mensenrechten. En ook de druk van de publieke opinie en de straat wordt groter. Heel veel mensen pikken het niet langer dat grote bedrijven zomaar het milieu en het leven van mensen 'straffeloos' kunnen verwoesten. Mensen beginnen er zelfs op te letten naar welke bedrijven hun spaarcenten gaan.

Maar stap voor stap wordt er dus vooruitgang geboekt. Ook hier.

En ja de mensenrechten vragen een voortdurende strijd. Als christenen worden wij opgeroepen aan deze strijd deel te nemen, voor een rechtvaardigere wereld.

Karel Ceule

De Lier, 26 januari 2020